

Renata Podgórzeńska
Uniwersytet Szczeciński, Wydział Humanistyczny
email: renata.podgorzanska@wp.pl

Emigracja Polaków do Wielkiej Brytanii w latach 2004–2016. Implikacje dla stosunków polsko-brytyjskich

The Polish Emigration to Great Britain in the Years 2004–2016. Implications for the Polish-British Relations

Abstrakt

Emigracja nie jest zjawiskiem nowym w polskiej rzeczywistości. Powodowana różnorodnymi przyczynami, generuje określone konsekwencje z punktu widzenia państwa i społeczeństwa. Odzwierciedleniem tego założenia jest kwestia emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii po 2004 roku, która stanowi wyzwanie w kontekście polityki zagranicznej Polski i będących jej następstwem stosunków polsko-brytyjskich. Zauważyć bowiem należy, iż migracje, w szczególności w wymiarze społecznym i gospodarczym, stanowią ważny komponent polityki zagranicznej, zarówno państwa wysyłającego, jak i przyjmującego. Celem artykułu jest przeanalizowanie wpływu emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii w okresie poakcesyjnym na poziom i charakter polsko-brytyjskiej współpracy. Dodatkowo starano się ustalić, jakie przesłanki

Abstract

Emigration is not a new phenomenon in the Polish history. It is caused by various reasons and generates some consequences from the point of view of the state and society. This assumption is reflected in the question of the Polish emigration to Great Britain after 2004, which is a challenge in the context of the Polish foreign policy and its results in the form of Polish-British relations. It should be noted that migrations, especially in its social and economic dimension, constitute an important component of foreign policy, both of the sending state and the receiving one. The aim of the article is to analyse the impact of the Polish emigration to Great Britain after 2004 on the level and character of the Polish-British cooperation. In addition, the author of the article tries to find out what factors determined Polish activities intended to protect the interests of the Poles living in Great Britain.

determinowały polską aktywność oraz jakie działania podejmowano na rzecz ochrony interesów Polaków przebywających na terytorium Wielkiej Brytanii.

Wprowadzenie

Przemieszczanie się ludności jest zjawiskiem towarzyszącym człowiekowi od wieków, dotyczy każdego państwa, niezależnie od warunków społeczno-gospodarczych, zasobów i możliwości, jakimi dysponuje. Przy czym, o nasileniu migracji, jej kierunkach, charakterze, mechanizmach ją wzmacniających, a przede wszystkim o konsekwencjach tego zjawiska dla rozwoju i funkcjonowania państwa i społeczeństwa, decydują specyficzne dla każdego z nich uwarunkowania. Aktualnie migracje stały się również jednym z istotnych zjawisk społeczno-ekonomicznych oddziałujących na rozwój Polski, determinującym i koncentrującym aktywność podmiotów państwowych i pozapaństwowych w łagodzeniu i przeciwdziałaniu ich negatywnym skutkom. Nie jest to jednak zjawisko nowe w polskiej rzeczywistości; powodowane licznymi przyczynami zarówno ekonomicznymi, jak i pozaekonomicznymi, występuje w Polsce od wieków, różniąc się intensywnością, charakterem, geograficznymi kierunkami osiedlania się migrantów, czy w końcu konsekwencjami, jakie wywołuje. Należy przy tym podkreślić, iż z uwagi na ograniczenia systemu politycznego i gospodarczego, Polska przez dziesięciolecia pozostawała krajem emigracyjnym¹. Zmiany, jakie nastąpiły po 1989 roku, związane z otwarciem granic i zniesieniem ograniczeń wyjazdowych, nie spowodowały bowiem zasadniczej zmiany w charakterze migracji. Polska pozostaje krajem emigracji netto, ponieważ niezależnie od zwielokrotnienia liczby osób napływających do Polski wciąż mamy do czynienia z nadwyżką odpływu ludności poza granice kraju².

Punktem zwrotnym w kontekście procesów migracyjnych w polskiej rzeczywistości stała się akcesja w struktury Unii Europejskiej. W następstwie włączenia Polski w mechanizmy europejskiej współpracy zniesiono formalno-prawne ograniczenia w swobodzie podejmowania zatrudnienia i osiedlania się w państwach członkowskich. Wcześniej czynnikiem, który uaktywnił przepływy migracyjne w Polsce, były zainicjowane w 1989 roku przeobrażenia społeczno-polityczne, które spowodowały m.in. otwarcie granic Polski oraz zniesienie ograniczeń wyjazdowych i przyjazdowych zarówno dla obywateli polskich, jak i dla cudzoziemców. Przy czym, w pierwszych kilku latach transformacji

¹ Zob. Dariusz Stola, *Kraj bez wyjścia? Migracje z Polski 1949–1989* (Warszawa: Instytut Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Instytut Pamięci Narodowej, 2010).

² Zob. Paweł Kaczmarczyk, *Współczesne migracje zagraniczne Polaków – skala, struktura oraz potencjalne skutki dla rynku pracy*, dostęp 10.01.2017, http://www.fise.org.pl/files/1bezrobocie.org.pl/public/migracje/raport_fise_wspolczesne_migracje_polakow.pdf.

systemu społeczno-ekonomicznego możliwości wyjazdu za granicę i wjazdu do innych krajów zwiększyły się (w szczególności nasiliła się migracja o charakterze krótkotrwałym), ale, co warto podkreślić, nie wywołało to wzrostu mobilności ludności w takim stopniu, w jakim nastąpiło to po 2004 roku³. Przystąpienie Polski do UE było zarówno czynnikiem dynamizującym skalę emigracji, jak również decydującym o jej formach i kierunkach. W okresie poprzedzającym akcesję najważniejszymi krajami emigracji dla Polaków były Niemcy, Stany Zjednoczone i Włochy, natomiast po niej – Wielka Brytania i Irlandia. Polacy motywowani różnicowanymi przesłankami (najczęściej ekonomicznymi), korzystając z ułatwień, jakie wiązały się z akcesją w struktury europejskie, decydowali się na emigrację w pierwszej kolejności do państw, które otworzyły rynki pracy dla pracowników z nowoprzyjętych państw członkowskich⁴. Rozwiązania prawne związane ze swobodą przepływu obywateli w ramach terytorium państw członkowskich (swoboda przepływu pracowników, swoboda przepływu osób prowadzących samodzielną działalność gospodarczą, swoboda przepływu osób pozostających poza zatrudnieniem) umożliwiły nieograniczone przemieszczanie się obywateli w ramach terytorium UE i w efekcie z wielokrotnością się liczba osób emigrujących z Polski. W poakcesyjnej rzeczywistości szczególne znaczenie ma emigracja Polaków do Wielkiej Brytanii. Z uwagi na zniesienie formalno-prawnych barier, charakter brytyjskiego rynku pracy i nade wszystko możliwości, jakie wiązały się z podejmowaniem wszelkiej aktywności, to właśnie Wielka Brytania stała się punktem docelowym dla wielu Polaków.

W artykule przyjęto, iż problem migracji stanowi wyzwanie w kontekście polsko-brytyjskich relacji w okresie poakcesyjnym. W związku z tym, iż ruchy migracyjne skutkują wieloma wyzwaniami na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej, oraz – co istotne – wytworzeniem się szeregu powiązań pomiędzy państwem wysyłającym, jak i przyjmującym, skoncentrowano się wyłącznie na reperkusjach w kontekście stosunków dwustronnych. Powyższe stwierdzenie koresponduje z wyrażanym w literaturze przedmiotu poglądem, iż masowe migracje międzynarodowe mają silny potencjalny wpływ na stosunki międzypaństwowe⁵.

³ Zob. *Spoleczne skutki poakcesyjnych migracji ludności Polski. Raport Komitetu Badań nad Migracjami Polskiej Akademii Nauk* (Warszawa: Komitet Badań nad Migracjami PAN, 2014), dostęp 8.01.2017, http://www.kbnm.pan.pl/images/Raport_KBnM_PAN_Spo%C5%82eczne_skutki_poakcesyjnych_migracji_ludno%C5%9Bci_Polski.pdf.

⁴ W 2004 roku swoje rynki pracy dla obywateli z nowych państw członkowskich otworzyły Wielka Brytania, Irlandia i Szwecja. Inne państwa wprowadziły tzw. okresy przejściowe i systematycznie znosiły ograniczenia. W 2006 roku uczyniły to: Finlandia, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Włochy; w 2007 roku – Holandia i Luksemburg; Francja w 2008 roku; Belgia i Dania w 2009 roku. Jako ostatnie w 2011 roku – Austria i Niemcy.

⁵ Zob. Sita Bali, „Ruchy ludności”, w: *Studia bezpieczeństwa*, red. Paul D. Williams (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2012), 474; Janusz Balicki, Peter Stalker, *Polityka imigracyjna i azylowa* (Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana

Mając na uwadze powyższą konstatację, a przede wszystkim uwzględniając złożony charakter implikacji migracji międzynarodowych na relacje między państwami, na podstawie eksploracji źródeł i ich politologicznej analizy przyjęto, iż problem emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii w okresie poakcesyjnym stanowi czynnik determinujący relacje polsko-brytyjskie. Podkreślić przy tym należy, iż niniejszy artykuł nie ma na celu analizy całokształtu polsko-brytyjskich stosunków dwustronnych. Te mają bowiem szeroki charakter i obejmują wszelkie formy międzynarodowej kooperacji, które są rozwijane przez określone ministerstwa, instytucje administracji publicznej i samorządowej, a także podmioty niepaństwowe. Dotyczą one całokształtu stosunków, jakie utrzymuje państwo, zależą od kierunków oraz celów jego polityki i są zatem jedynie refleksem jego polityki zagranicznej⁶. W artykule skoncentrowano się na wybranych przejawach i formach współpracy, które z uwagi na wzrost skali emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii były szczególnie istotne. Pozostawienie na uboczu innych zagadnień nie oznacza ich marginalizacji, a jedynie skupienie uwagi na tych, które są istotne dla analizowanego problemu. Kluczowe jest zatem pytanie o wpływ na poziom polsko-brytyjskiej współpracy zjawiska emigracji Polaków po 2004 roku. Równie istotne jest pytanie o to, jakie czynniki determinowały aktywność Polski w tym zakresie, jak również, czy problem emigracji Polaków w okresie poakcesyjnym zajmował kluczowe miejsce w polityce Polski wobec Wielkiej Brytanii.

Skala emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii

Rozszerzenie Unii Europejskiej w maju 2004 roku w sposób zasadniczy wpłynęło na skalę, charakter i kierunki emigracji Polaków. Z uwagi na zmiany na europejskim rynku pracy, które stanowiły pochodną procesu rozszerzania UE, możliwość podejmowania zatrudnienia na obszarze Unii stanowiła czynnik dynamizujący mobilność ludności z nowo przyjętych państw członkowskich. Przy czym należy zauważyć, iż większość państw tzw. starej UE, w obawie przed napływem pracowników z nowo przyjętych państw, początkowo hamowała dostęp do własnych rynków pracy. Jedynie część państw, a mianowicie Wielka Brytania, Irlandia i Szwecja, liberalizując przepisy w rytm zakresie, zniosła ograniczenia w swobodnym napływie siły roboczej, zachowując jednak prawo do pozostawienia częściowych ograniczeń. Przykładem jest Wielka Brytania, która, decydując się na otwarcie rynku pracy i dostrzegając w tym procesie (przynajmniej

Wyszyńskiego, 2006), 339–349; Magdalena Lesińska, „Migracje we współczesnej analizie politologicznej – niewykorzystany potencjał”, *CMR Working Papers* 47 (2011), 10: 8.

⁶ Zob. Jerzy Ciapała, *Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989–1997)* (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1999), 218.

początkowo) korzyści dla własnej gospodarki, postanowiła jednak obwarować dostęp wymogiem uprzedniej rejestracji, ograniczając jednocześnie prawo obywateli „nowych” państw członkowskich do niektórych świadczeń socjalnych⁷.

Idąc tym torem rozważań, należy podkreślić, iż z uwagi na zasady polityki imigracyjnej, rozwiązania prawne i instytucjonalne, sytuację społeczną i ekonomiczną, popyt na pracowników cudzoziemskich, Wielka Brytania stała punktem docelowym dla wielu polskich emigrantów. Wyższe zarobki, wyższy standard życia, ekonomicznie i socjalnie lepsze warunki pracy, dobre perspektywy zatrudnienia, możliwość zdobycia doświadczenia, pozytywne doświadczenia innych osób, lepsze możliwości zrobienia kariery niż we własnym kraju, korzystniejsze zabezpieczenie socjalne – to tylko niektóre przesłanki, które przesądzały o emigracji. Wyróżnione motywy w literaturze przedmiotu kwalifikowane są jako czynniki wypychające (w ramach społeczeństwa wysyłającego) oraz tzw. czynniki przyciągające – czyli bodźce występujące w państwach, do których napływają imigranci⁸. Abstrahując od głębszych analiz motywów emigracji Polaków, podkreślić należy, iż akcesja w struktury europejskie stanowiła czynnik dynamizujący wyjazdy z Polski, w szczególności te o zarobkowym charakterze.

Polska od dziesięcioleci jest krajem emigracyjnym i mimo wielu restrykcji w okresie powojennym, wynikających zarówno z polityki państwa polskiego, jak również ograniczeń państw przyjmujących, Polacy poszukiwali możliwości opuszczenia kraju. Decyzje o emigracji miały wielopłaszczyznowy i wielowymiarowy charakter, a czynniki motywujące do emigracji podlegały ewolucji wraz ze zmianami społeczno-politycznymi w Polsce. Jednakże, jak zauważono wcześniej, wraz z akcesją Polski do UE skala emigracji znacząco wzrosła, co potwierdzają statystyki Głównego Urzędu Statystycznego w odniesieniu zarówno do osób czasowo emigrujących, jak również osób emigrujących na stałe (zob. tab. 1, 2, 3). Korzystając z nowych możliwości rozwoju, jakie wiązały się z przystąpieniem Polski do UE, przede wszystkim ze swobody podejmowania zatrudnienia w tych państwach, które już w 2004 roku zniosły bariery (w tym Wielkiej Brytanii), zdecydowano się na wyjazd i osiedlenie poza jej granicami. Przy czym o ile fakt emigracji był zjawiskiem przewidywanym, zrozumiałym i wynikającym z możliwości, jakie wiązały się z akcesją, o tyle jego skala zaskoczyła zarówno polskie, jak i brytyjskie instytucje. Te ostatnie oczekiwały wprawdzie

⁷ Szerzej na ten temat: Maciej Duszczyk, Jakub Wiśniewski, *Analiza społeczno-demograficzna migracji zarobkowej Polaków do państw EOG po 1 maja 2004 roku* (Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2007), dostęp 17.01.2017, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/1196072882.pdf>.

⁸ Por. Marek Nowak, „Polska migracja: motywy mobilności, jej dynamika i propozycja socjologicznej rekonceptualizacji”, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 76 (2014) 3; Maciej Milewski, Joanna Ruszczak-Żbikowska, „Motywacje do wyjazdu, praca, więzi społeczne i plany na przyszłość polskich migrantów przebywających w Wielkiej Brytanii i Irlandii”, *CMR Working Papers* 35 (2008) 93.

wzrostu napływu imigrantów z nowych państw członkowskich, jednakże skala i dynamika zjawiska w pierwszych latach po rozszerzeniu UE przerosły ich początkowe oczekiwania. Wystarczy w tym miejscu zauważyć, iż prognozy rządu brytyjskiego dotyczące spodziewanych przepływów migracyjnych z nowych państw członkowskich (głównie z Europy Środkowo-Wschodniej) przewidywały napływ około 13 tys. pracowników rocznie do końca dekady. Dane te okazały się dalekie od rzeczywistości. Tylko od maja 2004 do 31 grudnia 2006 roku Polacy złożyli łącznie 358,2 tys. wniosków o rejestrację w WRS (Worker Registration Scheme⁹), z czego na 2005 rok przypada 127 320, a na 2006 rok – 159 855 wniosków. Co istotne, publikowane przez władze brytyjskie analizy danych zawartych w WRS obrazowały systematyczny wzrost liczby Polaków pracujących w Wielkiej Brytanii¹⁰. Jednakże, jak zauważają Jakub Wiśniewski i Maciej Duszczyk, dane te nie odwzorowywały w pełni zjawiska napływu imigrantów, a jedynie oddawały skalę dysproporcji między początkowymi szacunkami a wielkością zjawiska odnotowywaną w dostępnych rejestrach¹¹. Równocześnie warto nadmienić, iż w pierwszych latach od momentu rozszerzenia UE w 2004 roku Polacy stanowili średnio 66% przyjezdnych z nowych państw członkowskich¹². Na tym tle rodzą się pytania chociażby o następstwa tego zjawiska dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, potencjalne zagrożenia dla rozwoju demograficznego Polski i bezpieczeństwa społecznego. Ponieważ nie jest celem rozważań analiza struktury emigrantów z uwzględnieniem cech społeczno-demograficznych, problem ten jedynie został zasygnalizowany.

Dalszy wywód wymaga podkreślenia trudności, jakie występują w precyzyjnym oszacowaniu skali emigracji zarobkowej Polaków. Jak zauważa Paweł Kaczmarczyk, jednoznaczna ocena skali współczesnej migracji z Polski jest trudna, o ile w ogóle możliwa. W sytuacji braku administracyjnej kontroli mobilności

⁹ Do 30 kwietnia 2011 roku obywatele ośmiu nowych państw członkowskich UE podejmujący pracę w Wielkiej Brytanii zobowiązani byli do zarejestrowania tego faktu w urzędzie rejestracyjnym. Obowiązek rejestracji trwał do maja 2011 roku. Zob. *Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz obywateli państw EOG w Polsce* (Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2007), 28, dostęp 22.01.2017, https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Analizy%20i%20raporty/przeplyw%20pracownikow/Monitoring_maj%202011_korekta.pdf.

¹⁰ Zob. *Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz obywateli państw EOG w Polsce* (Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2011), 19, dostęp 21.01.2017, <http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Migracje/Monitoring.pdf>.

¹¹ Maciej Duszczyk, Jakub Wiśniewski, „*Emigrować i wracać*”. *Migracje zarobkowe Polaków po 1 maja 2004 r.* (Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2006), 14, dostęp 18.01.2017, <http://www.isp.org.pl/files/2572839620196337001163156302.pdf>.

¹² *Polish People in the UK – Half a Million Polish Residents*, dostęp 18.01.2017, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/rel/migration1/migration-statistics-quarterly-report/august-2011/polish-people-in-the-uk.html>.

i transformacji jej form w kierunku migracji czasowych, liczba Polaków przebywających za granicą z trudem poddaje się ocenie statystycznej¹³. Posiłkując się terminologią stosowaną w polskiej praktyce statystycznej, emigrant to osoba, która wyjeżdża za granicę w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy i spełnia obowiązek meldunkowy, wymeldowując się z miejsca pobytu stałego w Polsce. Kluczowy jest w związku z tym fakt rejestracji zaistniałego zdarzenia. W konsekwencji przyjęcia takiej interpretacji polska statystyka migracyjna, w tym dane opracowywane corocznie przez Główny Urząd Statystyczny, nie są wyczerpujące i trudno porównywalne z dostępnymi szacunkami zjawiska migracji. W opinii Marka Okólskiego stan wiedzy o migracjach zagranicznych jest niedoskonały, bowiem „treść danych migracyjnych, do których są dostosowane główne źródła danych, uniemożliwia przybliżone nawet ustalenie rozmiarów faktycznego napływu i odpływu (nawet tego legalnego) w standardowych jednostkach czasu”¹⁴. Dane GUS określające rozmiar zjawiska migracji za pomocą wymeldowań i zameldowań nie są precyzyjne, bowiem pomimo istnienia formalnego obowiązku zgłaszania wyjazdu za granicę na stałe lub pobyt czasowy, niewielka część wyjeżdżających dopełnia tych formalności¹⁵. Dodatkowy problem stanowi wciąż popularne podejmowanie pracy „na czarno” – taka aktywność zarobkowa nie jest nigdzie rejestrowana i jej wielkość określana jest jedynie na podstawie danych szacunkowych. Rejestry, choć niedoskonałe, odwzorowują jednak główne trendy związane z kierunkiem i zainteresowaniem migracjami wśród Polaków¹⁶. Wskazują na charakterystyczne cechy tego zjawiska, pozwalając równocześnie na dokonywanie analiz i porównań. Zarazem jednak liczba emigrantów określona na podstawie liczby wymeldowań odbiega znacząco od rzeczywistej liczby osób emigrujących z kraju. Szacunkowa liczba Polaków przebywających czasowo za granicą jest zdecydowanie wyższa. Według danych GUS na koniec 2015 roku poza granicami Polski przebywało blisko 2,4 mln Polaków (tab. 1). Dane te obejmują osoby, które – zachowując zameldowanie na pobyt stały w Polsce – przebywają poza krajem. Zdarza się natomiast, że osoby te przebywają za granicą przez wiele lat, ale nie dokonują wymeldowania

¹³ Kaczmarczyk, *Współczesne migracje*.

¹⁴ Marek Okólski, *Demografia zmiany społecznej* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2004), 207.

¹⁵ Krystyna Iglicka, „Migracje długookresowe i osiedleńcze z Polski po 2004 roku – przykład Wielkiej Brytanii. Wyzwania dla statystyki i demografii państwa”, *Raporty i Analizy CSM*, 5 (2011): 6.

¹⁶ *Zagraniczne migracje zarobkowe. Raport końcowy z badań przygotowany przez Pentor Research International Poznań Sp. z o.o. na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie*, 4, dostęp 12.01.2017, https://www.efs.2007-2013.gov.pl/analizyraportypodsumowania/baza_projektow_badawczych_efs/documents/raport_koncowy_zagraniczne_migracje_zarobkowe_zachpom_ix_2009.pdf.

z pobytu stałego w Polsce¹⁷. GUS podkreśla w swoich opracowaniach, iż szacunek ilości osób przebywających za granicą jest utrudniony m.in. ze względu na różne systemy ewidencjonowania przepływów migracyjnych stosowane w poszczególnych państwach członkowskich UE, dostępność danych, stosowane kryteria klasyfikacji migrantów. Zawraca ponadto uwagę, iż poszczególne państwa przy opracowywaniu statystyk migracyjnych często uwzględniają różne okresy przebywania jako kryterium zaliczania osoby do imigrantów. Analizę utrudnia również posiadanie przez część Polaków podwójnego obywatelstwa. Często też wiele osób po opuszczeniu Polski zmienia kraj przebywania i nie ma możliwości monitorowania tego rodzaju przepływów¹⁸.

Z uwagi, iż rejestry i systemy administracyjne nie dostarczają miarodajnych danych o skali emigracji Polaków, bardziej precyzyjnych informacji dostarcza Narodowy Spis Powszechny. Według danych NSP, w końcu marca 2011 roku za granicą przebywało powyżej 3 miesięcy ok. 2 milionów osób, w tym ok. 1,5 miliona przez co najmniej rok. Wystąpił więc znaczący wzrost liczby emigrantów w stosunku do 2002 roku, kiedy to poza granicami Polski przebywało 786,1 tys. mieszkańców Polski, z tego co najmniej 12 miesięcy – 626,2 tys. Według spisu najliczniejsza zbiorowość polskich emigrantów przebywa w Wielkiej Brytanii (prawie 30%), Niemczech (prawie 22%), USA (12%), Irlandii, Włoszech i Niderlandach¹⁹.

Analizując skalę zjawiska emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii, posłużyć się można danymi publikowanymi przez Office for National Statistics, a dotyczącymi populacji brytyjskiej z uwzględnieniem kraju urodzenia. Zgodnie z publikowanymi danymi od kilku lat obywatele polscy stanowią jedną z głównych grup etnicznych w Wielkiej Brytanii (tab. 4). Potwierdzają to również dane statystyczne dotyczące numerów ubezpieczenia społecznego National Insurance Number, obowiązkowego numeru przydzielanego (odpowiednik numerów NIP oraz PESEL, przyznawany jest każdemu indywidualnie i jednorazowo). Przykładowo, od września 2015 roku do września 2016 roku Polacy otrzymali 101 tys. numerów ubezpieczenia i byli drugą po obywatelach Rumunii (187 tys.) grupą narodową

¹⁷ Zob. *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2015* (Warszawa: GUS, 2016), dostęp 12.01.2017, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-z-polski-w-latach-20042015,2,9.html>.

¹⁸ Zob. *Informacja o rozmiarach*.

¹⁹ Zob. *Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011* (Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2012), 113–114.

ubiegającą się o rejestrację w systemie²⁰. Rok wcześniej (od września 2014 do września 2015 roku) Polacy otrzymali 122 tys. numerów NIN²¹.

Tabela 1. Szacunek poziomu emigracji z Polski na pobyt stały w latach 2004–2015^a
(w tys. osób)

Państwo	Lata											
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	1000	1450	1950	2270	2210	2100	2000	2060	2130	2196	2320	2397
Europa	770	1200	1610	1925	1997	1765	1685	1754	1816	1891	2013	2098
UE (27)	750	1170	1550	1860	1820	1690	1607	1670	1720	1789	1901	1983
Austria	15	25	43	39	40	36	29	25	28	31	34	36
Belgia	13	21	28	31	33	34	45	47	48	49	49	52
Cypr	–	–	–	4	4	3	3	3	2	1	1	1
Czechy	–	–	–	8	10	9	7	7	8	8	9	9
Dania	–	–	–	17	19	20	19	21	23	25	28	30
Finlandia	0,4	0,7	3	4	4	3	3	2	2	3	3	3
Francja	30	44	49	55	56	60	60	62	63	63	63	64
Grecja	13	17	20	20	20	16	16	15	14	12	9	8
Holandia	23	43	55	98	108	98	92	95	97	103	109	112
Hiszpania	26	37	44	80	83	84	48	40	37	43	32	30
Irlandia	15	76	120	200	180	140	133	120	118	115	113	111
Niemcy	385	430	450	490	490	465	440	470	500	560	614	655
Portugalia	0,5	0,6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Szwecja	11	17	25	27	29	31	33	36	38	40	43	46
Wielka Brytania	150	340	580	690	650	595	580	625	637	642	685	720
Włochy	59	70	85	87	88	88	92	94	97	96	96	94
Kraje spoza UE	20	30	60	65	67	75	78	85	96	102	112	115
Norwegia	–	–	–	36	38	45	50	56	65	71	79	84

^a Dane dotyczą liczby osób czasowo przebywających za granicą. Dla lat 2002–2006 – powyżej 2 miesięcy, dla lat 2007–2014 powyżej 3 miesięcy.

Źródło: *Informacja o rozmiarach*.

²⁰ National Insurance Numbers Allocated to Adult Overseas Nationals Registrations to September 2016, dostęp 22.01.2017, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/573259/nino-registrations-adult-overseas-nationals-september-2016.pdf.

²¹ National Insurance Number Allocations to Adult Overseas Nationals: Quarterly Report-Registrations to September 2015, dostęp 22.01.2017, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/479276/nino-registrations-adult-overseas-nationals-nov-2015.pdf.

Tabela 2. Emigracja z Polski na pobyt stały w latach 1990–2014

Wyszczególnienie	Lata								
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Razem	18440	26344	26999	22242	17360	19858	21200	32203	28080
Europa	13898	20987	22914	18416	14651	17150	18672	28166	25031
w tym UE (15)	13497	20650	22636	18047	13997	16483	17811	26847	23785
Niemcy	11587	18161	20472	12317	6818	7784	8399	12419	10266
Wielka Brytania	87	154	189	3072	3472	4434	4900	7779	7392
w tym UE (25)	×	×	×	18128	14143	16627	17949	27088	23963
Azja	41 ^a	34	43	46	94	83	82	128	131
Afryka	54	54	38	46	32	50	37	56	56
Ameryka Płn. i Śr.	4092	4874	3798	3460	2392	2353	2175	3380	2576
Ameryka Płd.	11	11	12	18	15	27	18	42	20
Australia i Oceania	344	383	191	244	175	193	216	331	266
Nieustalony kraj	–	1	1	12	1	2	–	–	–

^a bez krajów azjatyckich b. ZSRR.

Źródło: *Rocznik demograficzny 2016* (Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2016), 431.

Tabela 3. Emigracja z Polski w latach 2013–2014 według płci

Wyszczególnienie	2013			2014		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
Ogółem	66297	33127	33170	54960	28939	26021
w tym do UE	49747	24729	25018	37796	19876	17920
w tym do Wielkiej Brytanii	16569	8566	8003	11499	6273	5226

Źródło: *Rocznik demograficzny 2016*, 441.

Tabela 4. Ludność w Wielkiej Brytanii urodzona za granicą w latach 2005–2015 według najliczniej reprezentowanych państw (w tys. osób)

Rok	Państwo	Ludność
2015	Polska	831
	Indie	795
	Pakistan	503
2014	Indie	793
	Polska	790
	Pakistan	523
2013	Indie	760
	Polska	688
	Pakistan	516
2012	Indie	752
	Polska	658
	Pakistan	477
2011	Indie	753
	Polska	654
	Pakistan	470
2010	Indie	709
	Polska	540
	Pakistan	441
2009	Indie	673
	Polska	529
	Pakistan	453
2008	Indie	639
	Polska	504
	Pakistan	449
2007	Indie	625
	Irlandia	421
	Polska	411
2006	Indie	583
	Irlandia	436
	Pakistan	316
	Niemcy	273
	Polska	265
2005	Indie	531
	Irlandia	439
	Pakistan	308
	Niemcy	271
	Bangladesz	235
	RPA	194
	Chiny	167
	Polska	162

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Population of the United Kingdom by Country of Birth and Nationality*, dostęp 21.01.2017, <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/populationoftheunitedkingdombycountryofbirthandnationality>.

Posługując się szacunkami GUS dotyczącymi skali emigracji przy założeniu istnienia rozbieżności z danymi prezentowanymi przez brytyjskie instytucje monitorujące napływ pracowników cudzoziemskich, rysuje się szczególnie dotkliwy społecznie problem, którego reperkusje możemy ponosić w niedalekiej przyszłości. Reperkusje wzmożonej emigracji mają jednak szerszy wymiar i dotyczą także relacji między państwem wysyłającym a przyjmującym.

Emigracja Polaków do Wielkiej Brytanii po 2004 roku jako determinant stosunków polsko-brytyjskich

Analizując problem migracji zauważyć należy, iż konsekwencje mobilności ludności stanowią wyzwanie o politycznym, społecznym, i ekonomicznym charakterze, zarówno dla kraju przyjmującego, jak i wysyłającego. Co ważne, ruchy migracyjne skutkują wytworzeniem się powiązań między krajem wysyłającym a przyjmującym, które przynajmniej częściowo, jak zauważają Jakub M. Godzimirski, Marta Stormowska oraz Kinga Dudzińska, należą do polityki zagranicznej²², a także znajdują odzwierciedlenie w poziomie i charakterze stosunków dwustronnych. W tym miejscu podkreślić należy, iż zjawisko emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii, z uwagi na skalę i problemy, jakie wiążą się z ich napływem, znajduje się w centrum zainteresowania polityki zagranicznej i wpływa na poziom współpracy polsko-brytyjskiej. Problem migracji jest czynnikiem warunkującym politykę zagraniczną, który weryfikuje i dynamizuje politykę zewnętrzną Polski, zarówno na płaszczyźnie stosunków bilateralnych, jak i w ramach współpracy wielostronnej. Emigracja stanowi jeden z ważniejszych procesów, wpływających na kształt i charakter polityki Polski zarówno w jej zewnętrznym, jak również – co warto podkreślić – wewnętrznym wymiarze²³.

W tym miejscu należy zauważyć, iż obowiązkiem każdego państwa, postrzeganym w kategoriach priorytetu polityki zagranicznej, jest ochrona praw i interesów obywateli poza granicami kraju. Monitoring sytuacji społeczności polskiej, szczególnie pod kątem umów międzynarodowych i ich realizacji przez kraje zamieszkiwania diaspory oraz podejmowanie działań w razie naruszania praw mniejszości, to jedna z wytycznych realizowanej polityki polonijnej stanowiącej część polityki zagranicznej państwa. Sprawy polonijne zajmują istotne miejsce w stosunkach dwustronnych Polski z państwami, w których przebywają duże

²² Zob. Jakub M. Godzimirski, Marta Stormowska, Kinga Dudzińska, *Nowe diaspory w Europie i zarządzanie migracją: przypadek Polaków w Norwegii* (Warszawa 2015), 23, dostęp 22.01.2017, https://www.pism.pl/files/?id_plik=20607.

²³ Michał Nowosielski, „Nowe założenia polityki polonijnej”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego*, 70 (2011): 1, dostęp 12.01.2017, http://www.iz.poznan.pl/uploads/pracownicy/novosielski/410_zalozenia%20polityki%20polonijnej.pdf.

zbiorowości emigrantów z Polski i osób polskiego pochodzenia lub mniejszości polskie. Stopień poszanowania praw i sposób traktowania polskich mniejszości narodowych lub polskich grup etnicznych w znaczący sposób wpływa na stosunki z tymi państwami²⁴. Zatem wszelkie naruszenia, ograniczenia, utrudnienia w realizowaniu swoich praw przez Polaków zamieszkałych poza granicami państwa są analizowane i podnoszone w ramach realizacji współpracy dwustronnej i wielostronnej. W celu zapewnienia przestrzegania praw Polaków za granicą, Polska korzysta ze wszystkich narzędzi prawnych i dyplomatycznych. Wsparcie udzielane jest różnym kategoriom polskiej diaspory, w tym migrantów, którzy, korzystając ze swobody przepływu osób w UE, opuścili Polskę po 2004 roku²⁵. Stopień zainteresowania losami diaspory, czy też charakter stosowanych instrumentów wsparcia, zależy od specyfiki problemów, które są udziałem poszczególnych grup Polaków poza granicami kraju. W przypadku Wielkiej Brytanii wyzwaniem jest zarówno umożliwienie dostępu do nauczania języka polskiego, ułatwianie dostępu do dóbr polskiej kultury, utrzymywanie związków z polską emigracją (tradycyjna z czasów II wojny światowej, pochodząca z lat 80. XX wieku, współczesna poakcesyjna), jak również reagowanie i przeciwdziałanie wszelkim sytuacjom zagrażającym bezpieczeństwu Polaków pracujących, studiujących i mieszkających w tym państwie.

Celem uporządkowania dalszego wywodu należy zauważyć, iż problem polityki państwa wobec poakcesyjnej emigracji znalazł odzwierciedlenie w założeniach polityki polonijnej, która stanowi integralną część polityki zagranicznej. Kolejni ministrowie spraw zagranicznych, z uwagi na skalę problemu emigracji poakcesyjnej, kwestie polityki polonijnej definiowali w kategoriach priorytetu polityki zagranicznej. Przedmiotem szczególnego zainteresowania były problemy osób, które w związku z przystąpieniem Polski do UE i możliwości korzystania ze wspólnotowej zasady swobodnego przepływu osób oraz swobody świadczenia usług wyjechały za granicę. Rozmiar emigracji zarobkowej jako dominującej formy migracji w okresie poakcesyjnym i konsekwencje, jakie się wiązały z tym zjawiskiem, wymagały reakcji ze strony zarówno państwa przyjmującego, jak i wysyłającego. Emigracja stała się impulsem pobudzającym dyskusję publiczną w Polsce i znalazła swoje odzwierciedlenie w polityce polonijnej, którą postrzegano jako narzędzie realizacji polityki zagranicznej państwa. Kwestie emigracji wyartykułowano w dokumentach rządowych dotyczących polityki zagranicznej, między innymi w informacjach ministrów spraw zagranicznych.

²⁴ Zob. *Priorytety polskiej polityki zagranicznej w latach 2012–2016* (Warszawa 2012), dostęp 12.01.2017, <http://www.msz.gov.pl/resource/aa1c4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR>.

²⁵ Zob. *Materiały informacyjne na 77. posiedzenie senatu VIII kadencji do punktu porządku obrad: „Informacja ministra spraw zagranicznych na temat polityki polonijnej”* (Warszawa: Kancelaria Senatu, 2015), 27.

W okresie poakcesyjnym każdorazowo urzędujący minister spraw zagranicznych, prezentując kierunki i zadania polityki zagranicznej, koncentrował uwagę również na kwestiach Polaków przebywających poza granicami kraju. Wzrost zainteresowania problematyką najnowszej emigracji Polaków stanowił reakcję na dynamikę zjawiska. Przykładowo, Anna Fotyga, prezentując założenia polityki zagranicznej podkreślała, iż Polska dostrzega konieczność wzmocnienia działań na rzecz opieki nad emigracją zarobkową, monitorowania przestrzegania praw pracowniczych Polaków w państwach Unii Europejskiej i przeciwdziałania praktykom dyskryminacyjnym²⁶. Przytoczyć w tym miejscu można również wystąpienie ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego z 2008 roku, który na forum Sejmu, prezentując informację o założeniach polityki zagranicznej, wyraźnie wskazywał, iż obowiązkiem Polski jest udzielanie wsparcia tym Polakom, którzy zdecydowali się realizować swoje cele życiowe i zawodowe za granicą²⁷. Rok później zapowiadał, iż dla polskich obywateli przebywających w innych państwach europejskich Polska domagać się będzie „respektowania unijnej równości praw pracowniczych i społecznych”²⁸. W tożsamy sposób obowiązki państwa wobec Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą postrzegał minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski, który zapowiadał, iż w sytuacjach koniecznych Polska będzie dopominać się o prawa Polaków wszędzie tam, gdzie nie są one właściwie przestrzegane, korzystając – w razie potrzeby – także z forów wielostronnych. Prezentując założenia polityki zagranicznej podkreślał, by „Polonia i Polacy w krajach sąsiedzkich i wszędzie tam, gdzie istnieją duże skupiska rodaków, uzyskali wszystkie prawa, które wynikają z porozumień bilateralnych oraz standardów europejskich”²⁹.

Na potrzeby niniejszego artykułu przyjęto założenie, iż w okresie poakcesyjnym migracja zarobkowa Polaków do Wielkiej Brytanii stanowi, obok członkostwa w strukturach UE i NATO, zasadniczy czynnik warunkujący poziom i charakter stosunków polsko-brytyjskich. Obecność licznej zbiorowości polskiej w Wielkiej Brytanii stanowiła zasadniczy czynnik dynamizujący polsko-brytyjskie relacje,

²⁶ Zob. Informacja Minister Spraw Zagranicznych Anny Fotygi na temat polityki zagranicznej RP w 2007 roku, dostęp 16.01.2017, http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2007.

²⁷ Zob. Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego na temat polityki zagranicznej RP w 2008 roku, dostęp 16.01.2017, http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2008.

²⁸ Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego na temat polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku, dostęp 16.01.2017, http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2009.

²⁹ Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku, dostęp 16.01.2017, http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2016.

które z uwagi na różnicę potencjałów cechowały się odmiennym postrzeganiem w kontekście założeń polityki zagranicznej obu państw. Pomimo wskazywania na zbieżność interesów obu państw na płaszczyźnie politycznej i gospodarczej oraz zidentyfikowania wspólnych celów, jak chociażby tych związanych z bezpieczeństwem europejskim, nie wytworzyła się, jak wskazuje Bartłomiej Znojek, płaszczyzna do „trwałego współdziałania, opartego na równorzędnym traktowaniu się partnerów”³⁰. Co ważne – percepcja Wielkiej Brytanii w założeniach polskiej polityki zagranicznej podlegała modyfikacji w zależności od rozstrzygnięć wyborczych w Polsce i krystalizowania się poglądów kolejnych formacji rządzących w Polsce na rolę i miejsce Wielkiej Brytanii w założeniach polskiej polityki zagranicznej. Paralelnie te same przesłanki determinowały postrzeganie Polski z perspektywy brytyjskiej polityki zagranicznej, jej założeń i zdefiniowanych interesów. Warty odnotowania jest fakt, iż w newralgicznych dla Polski sytuacjach (m.in. zainicjowanie procesu przemian społeczno-gospodarczych w 1989 roku, akcesja Polski do struktur Paktu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej) Wielka Brytania wspierała nasze działania dostrzegając korzyści z tych procesów w kontekście własnych interesów narodowych. Udzielane Polsce wsparcie, najpierw w procesach demokratyzacyjnych, a następnie w procesie akcesji do struktur euroatlantyckich, nie oznaczało przy tym zgodności postaw obu państw we wszystkich obszarach współdziałania. Współpracy polsko-brytyjskiej sprzyjała zbieżność stanowisk w podstawowych kwestiach polityki europejskiej i międzynarodowej, m.in. w odniesieniu do stosunków transatlantyckich, polityki bezpieczeństwa, polityki wschodniej i bezpieczeństwa energetycznego, w kwestii rozwoju europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony, w tym relacji UE–NATO³¹. Jednakże zgodność stanowisk w niektórych europejskich i pozaeuropejskich zagadnieniach nie oznaczała jednolitości postaw i interesów we wszystkich obszarach współpracy³².

Abstrahując od głębszej analizy założeń polskiej polityki zagranicznej wobec Wielkiej Brytanii podkreślić należy, iż ważnym problemem w stosunkach dwustronnych była emigracja zarobkowa do Wielkiej Brytanii, aczkolwiek – co należy podkreślić – nie najważniejszym. Kolejne rządy w Polsce dążyły do

³⁰ Bartłomiej Znojek, „Polityka Polski wobec Wielkiej Brytanii”, *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej* (2009): 197.

³¹ Zob. Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 1235 w sprawie stosunków polsko-brytyjskich, dostęp 16.01.2017, <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/253C60FE>.

³² Zob. *Współpraca polityczna*, dostęp 12.01.2017, http://www.londyn.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_polityczna; Marek Cichocki, Olaf Osica, Paweł Świdlicki, Stephen Booth, *Polskie i brytyjskie wizje przyszłości Europy: Propozycja wspólnej agendy reformy Unii Europejskiej* (Warszawa–Londyn, 2016), dostęp 19.01.2017, http://www.institutwolnosc.pl/images/raporty/Polskie_i_brytyjskie_wizje_przyszlosci_Europy.pdf.

poszerzenia działań na rzecz Polaków w Wielkiej Brytanii, co mieściło się – jak zauważa przywołany Bartłomiej Znojek – „w konstytucyjnym obowiązku opieki nad obywatelami polskimi za granicą”³³, jednakże w agendzie polsko-brytyjskich problemów znajdowały się i inne postrzegane przez obie strony jako priorytetowe (choćby te dotyczące problematyki unijnej czy też bezpieczeństwa europejskiego). Z perspektywy Polski jednym z istotniejszych wyzwań w ramach współpracy dwustronnej po 2004 roku stało się zapewnienie odpowiedniego traktowania Polaków przebywających na Wyspach Brytyjskich. Co ważne – problem ten nabrał szczególnego znaczenia w kontekście referendum w sprawie członkostwa Wielkiej Brytanii w UE (23 czerwca 2016 roku) oraz negocjacji warunków opuszczenia Unii przez Wielką Brytanię.

W tym miejscu należy zauważyć, iż migracja Polaków do Wielkiej Brytanii nie jest zjawiskiem nowym³⁴, jednakże, jak zauważono, jej skala i dynamika po 2004 roku stanowi bezprecedensowe zjawisko. Rozszerzenie UE, a przede wszystkim otwarcie brytyjskiego rynku pracy, powodując masowe wyjazdy zarobkowe Polaków, determinuje poziom i intensywność wzajemnych relacji. Podkreślić należy, iż skala poakcesyjnych migracji Polaków do Wielkiej Brytanii przesądziła o poszerzeniu dotychczasowej współpracy Polski i Wielkiej Brytanii o nowe obszary, przede wszystkim w sferze społecznej i kulturalnej. Istotną przesłanką modelującą wzajemne relacje jest jednak nie tylko fakt napływu emigrantów z Polski na terytorium Wielkiej Brytanii, ale przede wszystkim problemy, jakie implikuje to zjawisko, zarówno z punktu widzenia Polaków tam mieszkających i pracujących, jak również brytyjskiego społeczeństwa. Początkowo pozytywnie odbierane zjawisko napływu pracowników z nowych państw członkowskich – co podkreślano – tanich, solidnych, wykwalifikowanych, elastycznych w podejmowaniu zatrudnienia (uzupełniających wakaty w różnych branżach i w różnych miejscach na terytorium Wielkiej Brytanii), reprezentujących wysoki etos pracy, z czasem zastąpione zostało rosnącym sceptycyzmem co do zasadności liberalizacji brytyjskiego rynku pracy. Podkreślić należy, iż w pierwszych miesiącach po rozszerzeniu dominowało przekonanie o słuszności decyzji o niewprowadzaniu ograniczeń na rynku pracy dla migrantów zarobkowych. Potrzeby brytyjskiej gospodarki, a przede wszystkim deficyt siły roboczej, skłaniały do liberalizacji zasad rynku pracy. Niezależnie od faktu, iż skala i dynamika napływu imigrantów z nowych państw członkowskich zaskoczyła decydentów brytyjskich i brytyjskie społeczeństwo, początkowo dostrzegano jednak

³³ Znojek, „Polityka Polski”, 200.

³⁴ Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2009 (Warszawa 2009), 255, dostęp 14.01.2017, <https://www.msz.gov.pl/resource/90f1454c-8ac1-439a-9e5f-ac2ca6a0f013>.

korzystne następstwa podjętej decyzji, zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym³⁵. Akceptacja imigrantów z Polski, ich percepcja w brytyjskim społeczeństwie zależała zarówno od stopnia ich adaptacji do brytyjskich warunków, jak również oczekiwań, jakie Polacy formułowali wobec brytyjskiego społeczeństwa i brytyjskiego systemu społeczno-politycznego. Jak wspomniano, początkowy pozytywny odbiór Polaków przez brytyjskie społeczeństwo z czasem uległ modyfikacji. W sytuacji systematycznego wzrostu liczby imigrantów z nowych państw członkowskich, w szczególności pracowników z Polski, rosły obawy o stabilność brytyjskiego rynku pracy i brytyjskiego systemu socjalnego. Znajdowało to odzwierciedlenie nie tylko w nastrojach brytyjskiej opinii publicznej, ale przede wszystkim w rosnącej niechęci brytyjskiego społeczeństwa wobec imigrantów, w tym z Polski. Nie zawsze uzasadnione zarzuty pod adresem imigrantów, w szczególności dotyczące ich negatywnego wpływu na rynek pracy (wskutek chociażby wypierania z niego rodzimej ludności, czy też wpływ na obniżenie poziomu wynagrodzeń), wykorzystywania brytyjskiego systemu socjalnego, rosnącej przestępczości z udziałem polskich imigrantów, przekładały się na stopień akceptacji imigrantów w Wielkiej Brytanii³⁶. Niezależnie od faktu, iż otwarcie tego rynku było korzystne dla gospodarki brytyjskiej, gdyż obcokrajowcy, w tym Polacy, wypełniali luki w zatrudnieniu oraz redukowali regionalne niedobory siły roboczej i stanowili niewielkie obciążenie dla brytyjskiego systemu opieki społecznej, lansowano tezę przeciwną³⁷. Wraz z recesją gospodarczą w Europie, w tym pogarszającymi się wskaźnikami brytyjskiej gospodarki, imigranci uznani zostali za czynnik negatywnie wpływający na sytuację społeczno-gospodarczą w Wielkiej Brytanii. Przejawem rosnącej niechęci do imigrantów były nieprzychylnie komentarze w brytyjskiej prasie, a także organizowane strajki i manifestacje, których uczestnicy formułowali żądania przeciwko zatrudnianiu obcokrajowców³⁸. Presja na imigrantów z Polski rosła wraz z nasilającym się kryzysem ekonomicznym w Europie, który dotknął swoimi skutkami również Wielką Brytanię. W *Raporcie o sytuacji Polonii i Polaków za granicą* wskazuje się na wzrost w 2008 roku liczby nagłośnionych w mediach brytyjskich incy-

³⁵ Zob. Agnieszka Fihel, Emilia Piętka, „Funkcjonowanie polskich migrantów na brytyjskim rynku pracy”, *CMR Working Papers* 23 (2007) 80: 5.

³⁶ Zob. Joanna Fomina, Justyna Frelak, *Wizerunek Polski i Polaków w Wielkiej Brytanii* (Warszawa 2011), 17–18, dostęp 19.01.2017, <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/1732756198.pdf>.

³⁷ Szerzej na ten temat: Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012 (Warszawa 2012), 269, dostęp 14.01.2017, <http://www.msz.gov.pl/resource/d44dcd91-ed03-4e64-a475-b56dbece-5a46:JCR>.

³⁸ Szerzej na ten temat: Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2009 (Warszawa 2009), 260–261, dostęp 14.01.2017, <https://www.msz.gov.pl/resource/90f1454c-8ac1-439a-9e5f-ac2ca6a0f013>; *Brytyjczycy protestują przeciwko zatrudnianiu Polaków*, dostęp 14.01.2017, <http://www.polishexpress.co.uk/brytyjczycy-protestuja-przeciwko-zatrudnianiu-polakow>.

dentów wymierzonych w przedstawicieli polskiej społeczności. Co ważne, większość z odnotowanych zdarzeń miała miejsce w mniejszych miejscowościach w Anglii, w Szkocji oraz w Irlandii Północnej. Przypadki te były ściśle związane z sytuacją gospodarczą w tych częściach Zjednoczonego Królestwa, nasilającym się kryzysem gospodarczym i wzrostem bezrobocia, które dotykało zarówno pracowników lokalnych, jak i Polaków. Z czasem czynnikiem wzmacniającym antyimigranckie postawy brytyjskiej opinii publicznej stało się lansowane przekonanie o wykorzystywaniu brytyjskiego systemu socjalnego przez imigrantów z nowych państw członkowskich i negatywnym ich wpływie na poziom bezpieczeństwa Wielkiej Brytanii. Brytyjscy politycy wzmacniali wrogie nastawienia Brytyjczyków do napływających obcokrajowców. Usiłując łagodzić negatywne nastroje społeczne, zapowiadali usztywnienie polityki migracyjnej Wielkiej Brytanii i ograniczenie praw imigrantów³⁹. Głosy te wpisywały się w brytyjską krytykę systemu instytucjonalnego UE, wspierały zarzuty o skostnieniu unijnych instytucji, dominacji eurobiurokracji, negatywnych przejawach funkcjonowania strefy euro⁴⁰. Abstrahując od intencji, jakie towarzyszyły ówczesnemu premierowi Davidowi Cameronowi, a przede wszystkim prawdziwości tez o negatywnym wpływie imigrantów na system społeczny i ekonomiczny Wielkiej Brytanii w przyszłości, wzmocniły one argumentację zwolenników opuszczenia przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej jako antidotum na problemy społeczno-ekonomiczne. W tym miejscu przywołać należy sformułowany przez Davida Camerona pogląd, iż otwarcie brytyjskiego rynku pracy dla imigrantów z dawnych państw postkomunistycznych od pierwszego dnia ich akcesji do UE było „wielkim błędem”. Ponadto wskazywanie na konsekwencje napływu imigrantów, głównie w kontekście systemu socjalnego Wielkiej Brytanii, wywołało gwałtowne reakcje Polaków i polskich polityków. Na marginesie rozważań warto przytoczyć pogląd Magdaleny Musiał-Karg i Elżbiety Lesiewicz, które zauważają, iż „regularnie, przy okazji różnych «kryzysów w Unii», politycy rządzący na Wyspach podnoszą kwestię opuszczenia struktur unijnych, co może być – po pierwsze – przejawem dużego dystansu do procesów integracyjnych w Europie, a po drugie – działaniem taktycznym w relacjach z Unią”⁴¹. Zapowiadając modyfikację założeń brytyjskiej polityki migracyjnej oraz oczekując reakcji ze strony instytucji unijnych, a przede wszystkim akceptacji brytyjskiej wizji integracji europejskiej, wykorzystywano problem napływu imigrantów i potencjalnych ograniczeń jako kartę przetargową w kontaktach z UE.

³⁹ Zob. Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012.

⁴⁰ Zob. Bogdan Koszel, „Na drodze do Brexitu”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego* 234 (2016): 2.

⁴¹ Magdalena Musiał-Karg, Elżbieta Lesiewicz, „Brytyjskie i greckie referenda a groźba Brexitu i Grexitu”, *Przegląd Europejski* 37 (2015), 3: 117–118.

Niezależnie od motywów, koncepcja wyjścia Wielkiej Brytanii z UE nabrała realnego kształtu, co potwierdziła decyzja o przeprowadzeniu 23 czerwca 2016 roku referendum w tej sprawie. Zwycięstwo w referendum eurosceptycznej opcji – co należy podkreślić – nasiliło antyimigranckie postawy na Wyspach. W konsekwencji formułowano postulaty związane z koniecznością opuszczenia przez imigrantów (w tym Polaków) terytorium Wielkiej Brytanii, a co najważniejsze, odnotowano szereg ataków na imigrantów. Ich ofiarami padli także obywatele polscy. Wzrost zagrożenia dla bezpieczeństwa obywateli polskich pracujących i mieszkających w Wielkiej Brytanii wywołał reakcje polskich decydentów. W monitorowanie sytuacji w Wielkiej Brytanii i reagowanie na pojawiające się sygnały o zagrożeniu pozycji Polaków w tym państwie angażowali się również przedstawiciele polskich służb i instytucji państwowych. W tym miejscu warto przywołać aktywność Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce, Janusza Kochanowskiego, który zwrócił się do brytyjskich instytucji o zwrócenie uwagi na przypadki łamania praw człowieka w Wielkiej Brytanii, ofiarami których byli Polacy mieszkający i pracujący w tym kraju. Do zajęcia stanowiska zmotywowały go napaści na tle rasowym, a także antyimigrancka aktywność młodzieżowej przybudówki protestanckiej, lojalistycznej paramilitarnej grupy UDA (Ulster Defence Association – Związek Obrony Ulsteru) w Irlandii Północnej i ultimatum skierowane m.in. do Polaków, by wyjechali z prowincji⁴².

Po Brexicie wzrosła liczba antyimigranckich protestów, wystąpień, i co gorsze, przypadków napaści, jak chociażby ta z Harlow, w której śmierć poniósł polski obywatel. W pierwszych tygodniach po referendum odnotowano w wielkiej Brytanii znaczący wzrost tego typu incydentów, w szczególności dotyczących blisko milionowej polskiej społeczności imigrantów⁴³. Wzrost liczby ataków na tle narodowościowym zdynamizował aktywność polskich służb i instytucji państwowych. Wzrost zagrożenia dla bezpieczeństwa Polaków w Wielkiej Brytanii stanowiło wyzwanie w kontekście relacji dwustronnych. Strona polska oczekiwała zdecydowanych reakcji władzy brytyjskich, które winny zintensyfikować działania na rzecz ograniczenia ksenofobicznych, antyimigranckich ataków. Pomijając czynniki determinujące wzrost liczny tego rodzaju zdarzeń, z perspektywy stosunków dwustronnych, dla ich poziomu i charakteru, konieczne było przedsięwzięcie środków zaradczych. Kilku przedstawicieli polskiej policji zostało oddelegowanych do Wielkiej Brytanii, aby wspomagać tamtejszą policję. Potwierdzeniem intensyfikacji współpracy była wizyta ministra spraw

⁴² Zob. Komunikat PAP: RPO w obronie Polaków w Wielkiej Brytanii i Irlandii Płn., 20.07.2009, dostęp 14.01.2017, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12481646180.pdf>.

⁴³ Zob. *Policja ujawnia nowe szczegóły zabójstwa Polaka w Harlow*, dostęp 14.01.2017, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/wielka-brytania-nowe-szczegoly-zabojstwa-polaka-w-harlow,674181.html>.

zagranicznych Witolda Waszczykowskiego, ministra sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry oraz ministra spraw wewnętrznych i administracji Mariusza Błaszczaka w Wielkiej Brytanii, których zadaniem było przeanalizowanie zaistniałej sytuacji i zapoznanie się ze sposobami reagowania i przeciwdziałania podjętymi przez stronę brytyjską. Wizyta ta była reakcją polskiego rządu na wydarzenia w Wielkiej Brytanii i wynikała z konstytucyjnych obowiązków ochrony interesów Polaków przebywających za granicą.

Sprawy dotyczące Polaków mieszkających w Wielkiej Brytanii poruszane były podczas spotkań dwustronnych, zarówno zorganizowanych w trybie pilnym, jako reakcja na incydenty na tle narodowościowym w Wielkiej Brytanii, jak również zaplanowanym i wynikającym z kalendarza współpracy. Intensywność spotkań, a przede wszystkim poruszana tematyka, stanowiły wypadkową problemów uznanych za priorytetowe, tak przez polską, jak i brytyjską stronę. O dynamice współpracy decydowały również wytyczne realizowanej polityki zagranicznej, obowiązki wynikające z przynależności do UE, NATO i innych organizacji międzynarodowych. Z perspektywy obecnej sytuacji, kształtowanej przede wszystkim przez decyzję o opuszczeniu Unii przez Wielką Brytanię, szczególne znaczenie miały pierwsze międzyrządowe polsko-brytyjskie konsultacje, które odbyły się w Londynie 28 listopada 2016 roku. Międzyrządowe konsultacje dotyczyły kwestii determinujących zarówno relacje bilateralne, jak również wynikających z przynależności obu państw do struktur euroatlantyckich. Z punktu widzenia Polski, jedną z istotnych diskutowanych kwestii były gwarancje dla polskich obywateli mieszkających i pracujących w Wielkiej Brytanii po jej wyjściu z UE⁴⁴. W kontekście warunków postulowanych przez Brytyjczyków, dla Polski istotne jest przestrzeganie wszystkich czterech swobód. Polska akcentowała, że ochrona praw Polaków i zagwarantowanie im bezpieczeństwa należą do priorytetowych. Doceniając działania władz brytyjskich w walce z incydentami o podłożu ksenofobicznym, akcentowano potrzebę wspólnej pracy na rzecz podnoszenia świadomości na temat wkładu Polaków w rozwój gospodarczy Wielkiej Brytanii⁴⁵.

Wartym odnotowania jest fakt, iż kwestia warunków socjalnych polskich obywateli w Wielkiej Brytanii w warunkach Brexitu stanowiła przedmiot rozmów polskich i brytyjskich polityków jeszcze przed referendum w tej sprawie. Problem ten omawiany był podczas wizyty premiera Davida Camerona w Polsce w grudniu 2015 roku oraz w lutym 2016 roku. Co istotne, konsekwentnie

⁴⁴ Zob. *Premier Beata Szydło w Londynie: Dla Polski Wielka Brytania jest partnerem strategicznym*, dostęp 14.01.2017, <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-beata-szydlo-w-londynie-dla-polski-wielka-brytania-jest-partnerem.html>.

⁴⁵ Zob. *Pierwsze polsko-brytyjskie konsultacje międzyrządowe*, dostęp 14.01.2017, http://www.ms.gov.pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsze_polsko_brytyjskie_konsultacje_miedzyrządowe.

omawiając warunki ewentualnego pozostania Wielkiej Brytanii w strukturach UE, propozycja ograniczenia zasiłków dla imigrantów z UE stanowiła przedmiot sporu pomiędzy Polską a Wielką Brytanią. Problemy związane ze statusem Polaków w Wielkiej Brytanii, już po referendum, dyskutowane były również podczas pierwszej wizyty w Polsce premier Theresy May w Polsce 28 czerwca 2016 roku. Zainicjowana formuła polsko-brytyjskich konsultacji międzyrządowych, jak również regularne rozmowy szefów dyplomacji obu krajów, ministrów właściwych do spraw europejskich oraz ministrów i wiceministrów pozostałych resortów, a także rzadko stosowana formuła współpracy w ramach tzw. Kwadrygi (wspólne spotkania ministrów spraw zagranicznych i obrony), potwierdzają, jak dużą wagę obie strony przykładają do intensyfikacji współpracy⁴⁶.

Na tle powyższego warto zauważyć, iż twarde stanowisko określone przez premier Theresę May w połowie stycznia 2017 roku może negatywnie warunkować polsko-brytyjskie relacje, zwłaszcza w sytuacji, gdy UE nie przystanie na brytyjskie założenia dotyczące przyszłych relacji kraju ze Wspólnotą po tzw. Brexicie. Obejmuje ono również kwestię praw obywateli polskich mieszkających i pracujących w Wielkiej Brytanii⁴⁷. Wśród wielu kwestii, które Wielka Brytania chce renegocjować z Brukselą, relacje polsko-brytyjskie najmocniej komplikuje domaganie się reformy swobodnego przepływu osób w ramach UE i ograniczenie dostępu obywateli innych państw członkowskich do świadczeń socjalnych⁴⁸. Zagwarantowanie praw nabytych przez Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii w kontekście przyszłych negocjacji dotyczących charakteru i form przyszłych relacji z UE, postrzegane jest w kategoriach fundamentalnych z punktu widzenia polskich interesów. Co więcej – równie ważną kwestią jest, by potencjalne ograniczenie migracji przez Wielką Brytanię w równym stopniu dotyczyło wszystkich państw członkowskich i na tych samych zasadach.

Zakończenie

Konkludując, stopień zainteresowania polskiej dyplomacji problemem emigracji do Wielkiej Brytanii zależy od dynamiki zjawiska oraz problemów, jakie to zjawisko generowało. Zadaniem polskiej dyplomacji było monitorowanie polityki brytyjskiego rządu wobec imigrantów, obrona interesów Polaków mieszkających

⁴⁶ Zob. *Współpraca polityczna*.

⁴⁷ Zob. Śmiałe wystąpienie premier *Theresy May*. *Po Brexicie Wielka Brytania opuści unijny wspólny rynek*, dostęp 14.01.2017, <http://wyborcza.pl/7,75399,21256323,wielka-brytania-opusci-unijny-wspolny-rynek-smiale-wystapienie.html>.

⁴⁸ Zob. Katarzyna Sobiepanek, *Brytyjski przyjaciel Rzeczypospolitej*, dostęp 14.01.2017, <http://www.stosunki.pl/?q=content/brytyjski-przyjaciel-rzeczypospolitej>.

na terytorium Wielkiej Brytanii, zapewnienie właściwej współpracy z instytucjami i organizacjami brytyjskimi czy polonijnymi. Zauważyć należy, iż opieka nad obywatelami przebywającymi poza granicami państwa jest jednym z priorytetów polityki zagranicznej Polski. Państwo ma obowiązek pomocy i podejmowania działań na rzecz poprawy sytuacji tych, którzy zdecydują się na emigrację. W sytuacji wzrostu zagrożeń dla bezpieczeństwa polskich imigrantów w Wielkiej Brytanii, a co najważniejsze, w perspektywie opuszczenia przez Wielką Brytanię UE, intensyfikacji wymaga aktywność Polski w wymiarze relacji dwustronnych. Wykorzystując dostępne instrumentarium polityki zagranicznej, podejmowane są działania, których celem jest zmiana percepcji polskiej społeczności w tym kraju oraz walka z zafalszowanym wizerunkiem Polaka jako biorcy pomocy społecznej. Służą temu kampanie informacyjne, których celem jest promowanie osiągnięć Polski, wskazywanie na dotychczasowe polsko-brytyjskie związki, eksponowanie wspólnych interesów, także w sytuacji wyjścia Wielkiej Brytanii z UE. Równie ważne w kontekście Brexitu było zagwarantowanie Polakom mieszkającym i pracującym w Wielkiej Brytanii nabytych praw, poprzez podkreślanie w rozmowach dwustronnych pozytywnego wpływu polskich migrantów na rozwój brytyjskiej gospodarki.

Bibliografia

Źródła internetowe

- Brytyjczycy protestują przeciwko zatrudnianiu Polaków*. Dostęp 14.01.2017. <http://www.polishexpress.co.uk/brytyjczycy-protestuja-przeciwko-zatrudnianiu-polakow>.
- Cichocki, Marek, Olaf Osica, Paweł Świdlicki, Stephen Booth. *Polskie i brytyjskie wizje przyszłości Europy: Propozycja wspólnej agendy reformy Unii Europejskiej*. Warszawa–Londyn 2016. Dostęp 19.01.2017. http://www.institutwolnosc.pl/images/raporty/Polskie_i_brytyjskie_wizje_przyszlosci_Europy.pdf.
- Definicje, pojęcia dotyczące spraw polonijnych*. Dostęp 14.01.2017. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polonija/definicje_pojecia.
- Duszczyk, Maciej, Jakub Wiśniewski. *Analiza społeczno-demograficzna migracji zarobkowej Polaków do państw EOG po 1 maja 2004 roku*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2007. Dostęp 17.01.2017. <https://www.rpo.gov.pl/pliki/1196072882.pdf>.
- Duszczyk, Maciej, Jakub Wiśniewski. *„Emigrować i wracać”. Migracje zarobkowe Polaków po 1 maja 2004 r.* Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2006. Dostęp 18.01.2017. <http://www.isp.org.pl/files/2572839620196337001163156302.pdf>.
- Fomina, Joanna, Justyna Frelak. *Wizerunek Polski i Polaków w Wielkiej Brytanii*. Warszawa 2011. Dostęp 19.01.2017. <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/1732756198.pdf>.
- Glossary on Migration*, red. Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath-Cross. International Migration Law Series No. 25. Geneva: International Organization for Migration, 2011. Dostęp 18.01.2017, <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/iom.pdf>.

- Godzimirski Jakub M., Marta Stormowska, Kinga Dudzińska. *Nowe diaspory w Europie i zarządzanie migracją: przypadek Polaków w Norwegii*. Warszawa 2015. Dostęp 22.01.2017. https://www.pism.pl/files/?id_plik=20607.
- Iglicka, Krystyna, Olga Olszewska, Andrzej Stachurski, Joanna Żurawska. „Dylematy polityki migracyjnej Polski”. *ISS Working Paper* 58 (2005). Dostęp 12.01.2017. <http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/12/058.pdf>
- Informacja Minister Spraw Zagranicznych Anny Fotygi na temat polityki zagranicznej RP w 2007 roku. Dostęp 16.01.2017. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2007.
- Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku. Dostęp 16.01.2017. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2016.
- Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego na temat polityki zagranicznej RP w 2008 roku. Dostęp 16.01.2017. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2008.
- Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego na temat polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku. Dostęp 16.01.2017. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2009.
- Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2015*. Warszawa: GUS, 2016. Dostęp 12.01.2017, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-z-polski-w-latach-20042015,2,9.html>.
- Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz obywateli państw EOG w Polsce*. Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2007. Dostęp 21.01.2017. <http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Migracje/Monitoring.pdf>.
- Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz obywateli państw EOG w Polsce*. Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2011. Dostęp 22.01.2017. https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Analizy%20i%20raporty/przeplyw%20pracownikow/Monitoring_maj%202011_korekta.pdf.
- Kaczmarczyk, Paweł. *Współczesne migracje zagraniczne Polaków – skala, struktura oraz potencjalne skutki dla rynku pracy*. Dostęp 10.01.2017. http://www.fise.org.pl/files/lbezrobocie.org.pl/public/migracje/raport_fise_wspolczesne_migracje_polakow.pdf.
- Komunikat PAP: RPO w obronie Polaków w Wielkiej Brytanii i Irlandii Płn., 20.07.2009. Dostęp 14.01.2017. <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12481646180.pdf>.
- National Insurance Number Allocations to Adult Overseas Nationals: Quarterly Report-Registrations to September 2015. Dostęp 22.01.2017. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/479276/nino-registrations-adult-overseas-nationals-nov-2015.pdf.
- National Insurance Numbers Allocated to Adult Overseas Nationals Registrations to September 2016. Dostęp 22.01.2017. <https://www.gov.uk/government/uploads/system/>

- uploads/attachment_data/file/573259/nino-registrations-adult-overseas-nationals-september-2016.pdf.
- Nowosielski, Michał. „Nowe założenia polityki polonijnej”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego*, 70 (2011). Dostęp 12.01.2017. http://www.iz.poznan.pl/uploads/pracownicy/novosielski/410_zalozenia%20polityki%20polonijnej.pdf.
- Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 1235 w sprawie stosunków polsko-brytyjskich. Dostęp 16.01.2017. <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/253C60FE>.
- Pachocka, Marta, Jan Misiuna. *Migracje międzynarodowe – dylematy definicyjne i poznawcze. Przykłady z Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych*. Dostęp 20.01.2017. http://www.academia.edu/19607844/Migracje_mi%C4%99dzynarodowe_dylematy_definicyjne_i_poznawcze._Przyk%C5%82ady_z_Unii_Europejskiej_i_Stan%C3%B3w_Zjednoczonych.
- Pierwsze polsko-brytyjskie konsultacje międzyrządowe*. Dostęp 14.01.2017. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsze_polsko_brytyjskie_konsultacje_miedzyrządowe.
- Policja ujawnia nowe szczegóły zabójstwa Polaka w Harlow*. Dostęp 14.01.2017. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/wielka-brytania-nowe-szczegoly-zabojstwa-polaka-w-harlow,674181.html>.
- Polish People in the UK – Half a Million Polish Residents*. Dostęp 18.01.2017. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/rel/migration1/migration-statistics-quarterly-report/august-2011/polish-people-in-the-uk.html>.
- Premier Beata Szydło w Londynie: Dla Polski Wielka Brytania jest partnerem strategicznym*. Dostęp 14.01.2017. <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-beata-szydlo-w-londynie-dla-polski-wielka-brytania-jest-partnerem.html>.
- Priorytety polskiej polityki zagranicznej w latach 2012–2016*. Warszawa 2012. Dostęp 12.01.2017. <http://www.msz.gov.pl/resource/aalc4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR>.
- Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2009. Warszawa 2009. Dostęp 14.01.2017. <https://www.msz.gov.pl/resource/90f1454c-8ac1-439a-9e5f-ac2ca6a0f013>.
- Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012. Warszawa 2012. Dostęp 14.01.2017. <http://www.msz.gov.pl/resource/d44dcd91-ed03-4e64-a475-b56dbee5a46:JCR>.
- „Słownik migracyjny”. *Biuletyn Migracyjny* 2 (2005). Dostęp 20.01.2017. <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/pliki/pdf/biuletynmigracyjny2.pdf>.
- Sobiepanek, Katarzyna. *Brytyjski przyjaciel Rzeczypospolitej*. Dostęp 14.01.2017. <http://www.stosunki.pl/?q=content/brytyjski-przyjaciel-rzeczypospolitej>.
- Spoleczne skutki poakcesyjnych migracji ludności Polski. Raport Komitetu Badań nad Migracjami Polskiej Akademii Nauk*. Warszawa: Komitet Badań nad Migracjami PAN, 2014. Dostęp 8.01.2017. http://www.kbnm.pan.pl/images/Raport_KBnM_PAN_Spo%C5%82eczne_skutki_poakcesyjnych_migracji_ludno%C5%9Bci_Polski.pdf.
- Śmiały wystąpienie premier *Theresy May*. *Po Brexicie Wielka Brytania opuści unijny wspólny rynek*. Dostęp 14.01.2017. <http://wyborcza.pl/7,75399,21256323,wielka-brytania-opusci-unijny-wspolny-rynek-smiale-wystapienie.html>.

Współpraca polityczna. Dostęp 12.01.2017. http://www.londyn.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_polityczna.

Zagraniczne migracje zarobkowe. Raport końcowy z badań przygotowany przez Pentor Research International Poznań Sp. z o.o. na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie. Dostęp 12.01.2017. https://www.efs.2007-2013.gov.pl/analizyraporty-podsumowania/baza_projektow_badawczych_efs/documents/raport_koncowy_zagraniczne_migracje_zarobkowe_zachpom_ix_2009.pdf.

Literatura

- Bali, Sita. „Ruchy ludności”. W: *Studia bezpieczeństwa*, red. Paul D. Williams, 471–485. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2012.
- Balicki, Janusz, Peter Stalker. *Polityka imigracyjna i azylowa*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2006.
- Ciapała, Jerzy. *Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989–1997)*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1999.
- Derwich, Karol. *Instrumenty polityki zagranicznej USA wobec państw Ameryki Łacińskiej 1945–2000*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010.
- Fihel, Agnieszka, Emilia Piętka. „Funkcjonowanie polskich migrantów na brytyjskim rynku pracy”. *CMR Working Papers* 23 (2007), 81.
- Iglicka, Krystyna. „Migracje długookresowe i osiedleńcze z Polski po 2004 roku – przykład Wielkiej Brytanii. Wyzwania dla statystyki i demografii państwa”. *Raporty i Analizy CSM* 5 (2011).
- Kaczmarczyk, Paweł. *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.
- Koszel, Bogdan. „Na drodze do Brexitu”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego* 234 (2016).
- Kubiciel-Lodzińska, Sabina. *Imigracja zarobkowa do województwa opolskiego. Skala, warunki i perspektywy*. Opole: Politechnika Opolska, 2012. Wersja Kindle.
- Lesińska, Magdalena. „Emigracja i diaspora w dyskursie politycznym w Polsce w latach 1991–2015”. *CMR Working Papers* 83 (2015), 141.
- Lesińska, Magdalena. „Migracje we współczesnej analizie politologicznej – niewykorzystany potencjał”. *CMR Working Papers* 47 (2011), 10.
- Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie zachodniopomorskim w 2012 roku*. Szczecin: Urząd Statystyczny w Szczecinie, 2013.
- Materiały informacyjne na 77. posiedzenie senatu VIII kadencji do punktu porządku obrad: „Informacja ministra spraw zagranicznych na temat polityki polonijnej”*. Warszawa: Kancelaria Senatu, 2015.
- Milewski, Maciej, Joanna Ruszczak-Żbikowska. „Motywacje do wyjazdu, praca, więzi społeczne i plany na przyszłość polskich migrantów przebywających w Wielkiej Brytanii i Irlandii”. *CMR Working Papers* 35 (2008), 93.
- Musiał-Karg, Magdalena, Elżbieta Lesiewicz. „Brytyjskie i greckie referenda a groźba Brexitu i Grexitu”. *Przegląd Europejski* 37 (2015), 3: 11–131.

- Nowak, Marek. „Polska migracja: motywy mobilności, jej dynamika i propozycja socjologicznej rekonceptualizacji”. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 76 (2014), 3: 281–300.
- Nowiak, Joanna. „Czym jest polityka zagraniczna”. W: *Stosunki międzynarodowe*, red. W. Malendowski, C. Mojsiewicz, 75–90. Wrocław: Wrocławskie Wydawnictwo Naukowe Atla, 1998.
- Okólski, Marek. *Demografia zmiany społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2004.
- Pasternak-Malicka, Monika. „Przyczyny i skutki migracji zagranicznych młodych Polaków”. *Współczesne Problemy Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe* 7 (2013): 177–188.
- Podgórzeńska, Renata. *Polityka zagraniczna Polski wobec obszaru południowo-wschodniego*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2013.
- Raport z wyników Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2012.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2016.
- Rozporządzenie (WE) nr 862/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. w sprawie statystyk Wspólnoty z zakresu migracji i ochrony międzynarodowej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 311/76 w sprawie zestawienia statystyk dotyczących pracowników cudzoziemców. Dz. Urz. UE L 199/23.
- Sakson, Andrzej. „Migracje – fenomen XX i XXI wieku”. *Przegląd Zachodni* 2 (2008): 11–19.
- Stola, Dariusz. *Kraj bez wyjścia? Migracje z Polski 1949–1989*. Warszawa: Instytut Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Instytut Pamięci Narodowej, 2010.
- Wójcik-Żołądek, Monika. „Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie”. *Studia BAS* 4 (2014): 9–35.
- Zięba, Ryszard. „Paradoksy polityki zagranicznej Polski w okresie transformacji”. W: *Paradoksy polityki*, red. M. Karwat, 387–405. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2007.
- Znojek, Bartłomiej. „Polityka Polski wobec Wielkiej Brytanii”. *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej* (2009): 196–212.

Emigracja Polaków do Wielkiej Brytanii w latach 2004–2016. Implikacje dla stosunków polsko-brytyjskich

Streszczenie

Niezależnie od okoliczności, przyczyn, form i charakteru, migracje skutkują wieloma wyzwaniami na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej oraz – co istotne – wytworzeniem się powiązań między państwem wysyłającym, jak i przyjmującym, a także znajdują odzwierciedlenie w poziomie i charakterze stosunków dwustronnych. Stwierdzenie to współgra z wyrażanym przez badaczy przekonaniem, iż migracje międzynarodowe mają silny potencjalny wpływ na poziom i intensywność stosunków

międzypaństwowych. Mając na uwadze powyższe spostrzeżenie, a przede wszystkim uwzględniając złożony charakter implikacji migracji międzynarodowych na relacje między państwami, w artykule na podstawie eksploracji źródeł i ich politologicznej analizy przyjęto, iż problem emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii w okresie poakcesyjnym stanowi czynnik determinujący relacje polsko-brytyjskie. Słuszność tego sformułowania wynika z faktu, iż wraz z natężeniem emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii i ujawnieniem się problemów związanych z ich funkcjonowaniem w brytyjskiej przestrzeni społecznej, politycznej, gospodarczej i kulturowej, dynamizacji uległy polsko-brytyjskie relacje. Kwestia emigracji stanowi czynnik warunkujący politykę zagraniczną, który weryfikuje i dynamizuje politykę zewnętrzną Polski, zarówno na płaszczyźnie stosunków bilateralnych, jak również w ramach współpracy wielostronnej. Intensywność zjawiska emigracji skutkowało nie tylko wzmocnieniem polsko-brytyjskiego dialogu politycznego, ale niejednokrotnie stanowiła czynnik polaryzujący oba państwa. Przede wszystkim miało to związek z antyeuropejskimi nastrojami brytyjskiej opinii publicznej i decyzją o opuszczeniu przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej. Kwestia ochrony praw Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii stanowiła bowiem jeden z problemów podejmowanych w ramach współpracy międzypaństwowej, ona też mobilizowała polskie instytucje państwowe do aktywności. Równocześnie – co ważne – problem emigracji był jednym z bodźców warunkujących intensywność polsko-brytyjskich stosunków. Mając na uwadze fakt, iż z perspektywy Polski Wielka Brytania była postrzegana jako znaczący sojusznik w ramach euroatlantyckiej przestrzeni w dyskursie międzypaństwowym, akcentowano również i inne obszary współpracy. Problem emigracji Polaków, a przede wszystkim sytuacji Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii, stawał się kluczowy w kontekście stosunków dwustronnych wraz ze wzrostem antyeuropejskich nastrojów w Wielkiej Brytanii, które ostatecznie zaowocowały decyzją o opuszczeniu struktur UE.

W artykule dokonano analizy problemu emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii i implikacji tegoż procesu dla relacji polsko-brytyjskich, ich poziomu, intensywności i trudności, jakie to zjawisko generowało. Nie dokonano wprawdzie całościowej analizy problemu migracji, a skoncentrowano się jedynie na problemie emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii. Skupiono się na wybranych przejawach i formach współpracy, które z uwagi na wzrost skali emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii były szczególnie istotne w kontekście stosunków polsko-brytyjskich. Pozostawienie na uboczu innych zagadnień nie oznaczało ich marginalizacji, a jedynie koncentrację uwagi na tych, które są istotne z punktu widzenia analizowanego problemu.

Słowa kluczowe: migracje międzynarodowe, stosunki polsko-brytyjskie, polityka zagraniczna

The Polish Emigration to Great Britain in the Years 2004–2016. Implications for the Polish-British Relations

Summary

Regardless of the circumstances, causes, form and character migrations produce a lot of challenges inside and outside the country, and – which is very important – they create links between the sending country and the receiving one, and they are reflected in the level and character of the bilateral relations. This statement coincides with the conviction expressed by researchers that international migrations have a strong potential influence on the level and intensity of international relations. Taking into consideration this observation and the complicated character of the implications of international migrations it has been assumed – which has been based on the exploration of sources and their analysis – that the problem of the Polish emigration to Great Britain after 2004 constitutes a decisive factor in the Polish-British relations. The rightness of this statement results from the fact that together with the intensification of the Polish emigration to Great Britain and the appearance of the problems with the functioning of the Polish minority in the British social, political, economic and cultural space the Polish-British relations have flourished too. The question of emigration is a factor that determines the foreign policy verifying and intensifying it, both in Poland's bilateral and multilateral relations. The intensity of the phenomenon of emigration has resulted not only in strengthening the Polish-British political dialogue, but also in many cases has been a factor that polarised both the states. First of all, it has been related to the anti-European sentiment of the British public opinion and the decision to leave the European Union. The question of how to protect the rights of the Poles living in Great Britain has been one of the problems discussed in the context of the international cooperation and motivated Polish institutions to act. At the same time – which is important – the problem of emigration has been only one of the many stimuli intensifying the Polish-British relations. It is a fact that from the Polish point of view Great Britain has been seen as a significant ally in the Euro-Atlantic space in an international discourse, but other areas of cooperation have also been discussed. The problem of the Polish emigration, and first of all the situation of the Poles living in Great Britain, has become very important in the context of the bilateral relations together with an increase of the anti-European sentiment in Great Britain, which finally led to the decision to leave the structures of the EU.

The article contains an analysis of the problem of the Polish emigration to Great Britain and its implications for the Polish-British relations, their level, intensity and difficulties generated by that phenomenon. The problem of migration has not been analysed comprehensively, the focus has been kept only on the Polish emigration to Great Britain. And only some selected symptoms and forms of cooperation have been discussed, which – taking into consideration the increase of the Polish emigration to Great Britain – have been especially important in the context of the Polish-British relations. Passing over other questions does not mean they are not important.

Keywords: international migration, Polish-British relations, foreign policy